

Pravda v české myšlenkové tradici [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda v české myšlenkové tradici \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda v české myšlenkové tradici \[FF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: LS 1992

◆ lecture, Czech, origin: LS 1992

Pravda v české myšlenkové tradici [FF UK] [1992]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Triviálního povídání, že jsme se zabývali tou pojmovou... To je v jistém smyslu pravda a v jistém smyslu to pravda není. Je to pravda, pokud myslíme *metafyziku* tak, jak jsme s tím včera začali, to znamená jako předmětné myšlení. To znamená... a zase jenom připomínám, my jsme si ukazovali, a to je jeden pokus, samozřejmě že mohou být jiné a je potřeba o tom hovořit. Jenomže protože neexistuje, zejména na této fakultě neexistuje *filosofická logika*, přičemž to, co si představuji pod *filosofickou logikou*, tím se budeme zabývat příští semestr. Ne že bych ji dělal, ale není můj obor, ale mám za to, že tady musí být *filosofická logika*. Ta logika, která se přednáší, že to není ta *filosofická logika*, o kterou by šlo.

A do této *filosofické logiky* patří také výklad, analýza, zkoumání, co to vlastně je to pojmové myšlení, zejména pojmové myšlení historicky chápané, dějinně chápané řeckého typu. A my jsme si o tom tak stručně a málo říkali, že to je to myšlení, které pojmů se pojmů zmocňuje nebo při kterém pojmy jsou spojeny s těmi takzvanými *intentional objects*, kterým se říká předměty. A bylo jasné, že nám jde o to zpředměťňování, že když se mluví o těch objektech a objektivitě a tak dále, trochu to odkládáme stranou, protože se tomu v minulosti dávaly jiné významy. My mluvíme o předmětu, o předmětnosti, předměť, zpředměťňování, abychom ukázali, že prostě některé skutečnosti nejsou předmětné a když jsou zpředměťňovány, tak jsou tedy myšleny, uchopeny falešně, chybně.

Tedy *metafyziku* jsme si vyložili takto. No a teď, protože mnou osobně je to doopravdy chápáno takto, tak nejsem ochoten to slovo *metafyzika* definitivně spojit s tímto předmětným respektive zpředměťňujícím myšlením, a jsem přesvědčen, že je možné také jiné myšlení, to jest jiný druh pojmovosti než ta řecká. Jaký to má strategický význam to takhle formulovat užitím těchto způsobů vyjádření. To se dá také vyjádřit jinak. Ale já chci zachovat tu pojmovost. To je ta důležitá věc. Dneska spousta filosofů a zejména těch francouzských a italských využívá té okolnosti, že to předmětné myšlení se ukazuje jako dále nenosné, a chtějí se vracet k narativitě, předfilosofické, předpojmové. Vidím v tom ovšem určitou strategii. Prostě když nefunguje předmětné myšlení, tak se nekritizuje ta předmětnost, nýbrž ta pojmovost. A teď je to svezlo všechno a místo pojmového myšlení se prostě dělá blablabla. Ono to, když je to hezky, pěkně složeno, tak to přesvědčuje, je to inspirativní, je to duchaplné, no tak takhle se všechno svede.

O přesnosti se tam nedá vůbec mluvit, tam jde o literaturu. Nemůžete vyčítat nějakému romanopisci, že není přesný, to není cílem románu, být přesný. Jde o to, aby vás vtáhl do děje toho románu. No a výmluvný takzvaný filosof vás bude vtahovat do takzvané filosofie svou výmluvností, mimologickými argumenty. Poněvadž narativita nezná argumentaci. Mýtus nezná argumentaci. Mezi jedním mýtem a druhým mýtem neexistovala možnost střetnutí. Mýty se přes sebe převalovaly a některé udusily ty druhé, ale ne pomocí argumentů. Prostě zvítězily. Větší část lidí dá na jeden mýtus a opustila ten druhý mýtus, ale nebylo možno postavit jeden mýtus proti druhému do nějakého rozhovoru, do *dialogu*, protože *dialogos* je možný jen v rámci *logu*, a ne v rámci *mýtu*, ne v rámci narativity.

Pro mne tedy v mém soudu je třeba velice střizlivě a bedlivě posuzovat všechny pokusy o překonávání *metafyziky*, protože spousta nelegitimních nároků se zvedá pod záminkou kritiky *metafyziky*. Že my tu *metafyziku* musíme něčím zachovat. A to je pojmovost. My ovšem musíme přesně rozpoznat, že ta pojmovost řeckého typu má vady a my musíme přesně vědět, v čem ty vady jsou. My zároveň už víme, a to je tedy velká nevýhoda těch narativistů, a všimněte si celá ta záležitost, narativisti nemohou se uplatnit ve fyzice, biologii, tam nemají co by řekli. To je pokračování toho odvrácení od přírody, které je charakteristické pro filosofii existence a existencialismus. To je jakási náhrada. Filosofie existence ne docela, ale existencialismus nepochybně. To je náhrada, která dává průchod určitým představám, tendencím myšlenkovým, pocitům a já nevím čemu všemu, dává průchod jisté interpretaci, která vás má strhnout. A samozřejmě aby vás strhla, tak tam něco musí být, co na většinu lidí mluví víc než... Na co

většině lidí mluví víc než... jo teď... mám pocit, že jsem to teď zapomněl. No pochopitelně většině lidí mluví víc trivialita. Ty nejběžnější, nejotřepanější záležitosti.

Většina lidí sklouzává, ještě snad více než novináři, sklouzává do banality. Novináři aspoň ty banality doprovázejí takovými si, takovými výraznými banalitami, takové které překvapí. Například, že někdo někoho zavraždil, to je taky banalita, jenomže to je novinářská banalita, to je taková speciální, ozvláštněná banalita. Kdežto většina lidí zůstává v té banalitě a chce ji potvrdit. No tak narativisté ji potvrzují a dělají to na úrovni, stávají se bardy, kteří vyslovují všechno za ty druhé, mají úspěchy, že dříve nebo později dojde k tomu, že mu vyběhnou oči z důlků. A to je podstata věci, v čem se postavíme. To je ten obrovský vynález řecký, pojem, přesná pojmovost. Proto narativista se nikdy s vámi nepustí do skutečného diskursu, on to vždycky zakecá. Opakuje zase navrácení k tomu, co už říkal předtím, protože to je podle *Parkinsona*, nejdřív to řeknete zčásti, pak to tak rychle zopakujete a potřetí řeknete: „Jak už jsme řekli...“. Tak něco takového. Nebo když si s tím dá práci, no tak o to to řekne pěkněji třeba jinými slovy, ale pořád je to totéž. On není schopen odpovídat na námitku, odpovídat na otázku. To je když to zredukujete tak silně, abyste se na to podíval, vidíte, že v této distanci se nikdy nedostanete k tomu, abyste zahájili nějaký rozhovor. Vy jste schopni vyprodukovat provokativní formulace, ale když ty provokativní formulace vezmete vážně a chcete k tomu něco říct, tak dál už to nejde – buď se to zopakuje, nebo se to odmítne.

Tedy po mém soudu jest té *metafyziky* třeba něco zachovat, a to je právě tu pojmovost. A já bych tu *metafyziku* starého typu vymezil právě tím, že je to taková pojmovost, kde ty pojmy jsou jednoznačné, téměř vyhraněny – a zejména to platí pro vědu a pro *filosofii*, tedy pro teorii, v každodenním životě to nikdy tak docela nejde – že pojmy jsou spjaté, spojeny s těmi myšlenkovými modely, kterým *Husserl* začal říkat *intencionální předmět*, *intencionální objekt*. A my budeme říkat: co je to nejpodstatnější, co charakterizuje ten *intencionální předmět* jakožto myšlenkový model?

No především to, že se nemění, to je jedna věc. A za druhé to, že je naprosto přesný. Malý kousek *Euclides*, *Eukleidova geometrie*, ale ne platit ve smyslu naprosté, absolutní pravdy. To dávno víme, že ne. Ale máte-li, má-li někdo pochopit, co to je *eukleidovské*, tak musí pochopit některé základní věci. A když to pochopí, tak potom je mu naprosto jasná celá *geometrie* jako systém. A je mu naprosto jasné – a každému, u koho to pochopí, je jasné – co to je rovina, co to je čtverec a ten trojúhelník jakožto *intencionální předmět*, to znamená ten ideální obraz. Ten je pro každého člověka naprosto identický a je také naprosto přesný. A totéž platí pro každý jiný rovinný obrazec, pro každý stereometrický obrazec a tak dále. A to platí také pro určité ty matematicko-logické – tam je podobná stavba.

Tedy toto je důležité, že ty modely jsou vyňaty z prostoru a času, z toho našeho prostoru a našeho času. To jsou ideální obrazce, to jsou ideální modely – nemusí být zrovna jako obrazec, ten model může být chápán úplně jinak. Model taxonomická jednotka v biologii je také taková věc. Nikdo ještě nepotkal sukulent jako takový, kaktus jako takový, psa jako takového. Vždycky potkáváte konkrétního. To je otázka *univerzálie*, a to by nás zavedlo někam jinam. Všechny tyhle problémy k tomu patří, ale ty se pak dají řešit na základě nových předpokladů.

Jde o to, že ty *intencionální předměty* byly vždycky chápány jako neměnné a jako vnější. Každý, kdo myslí, tak je schopen, pokud se nechá poučit, pokud má příslušnou [nesrozumitelné] a tak dále, tak prostě pochopí, co to je trojúhelník, pochopí, co to je úhel, co jsou to strany, když ty průsečíky tam nějak existují. Zjistím, že osy se protnou v určitém bodě a že v jednom případě je to střed kružnice opsané, ve druhém případě střed kružnice vepsané, jindy to těžiště a tak dále a tak dále. Každý to pochopí a je to jednou provždy platné, nedá se s tím pohnout.

No a na té *geometrii* se to nejlépe pozná. Ne že by to bylo jenom geometrické, samozřejmě, ale na té *geometrii* se každý naučí tímto způsobem myslet. A to je důvod, proč na *Platónské akademii* u vstupu bylo: „Nevstupuj, kdo se nevyznáš v geometrii.“ Kdo se vyzná v *geometrii*, už ví, co pak má s tím dělat i tam, kde nejde o *geometrii*.

No a tohleto považujeme za chybu. Proč? Protože jsme se přesvědčili, že takovéto modely myšlenkové

nemohou být pasovány na skutečnost, která se ustavičně mění. Celé dějiny jsou plné těchto myšlenkových pokusů udělat nějaký kompromis, najít nějaký kompromis. Pokusit se vyložit, že i když se něco mění, tak přece jenom je něco, co zůstává pod tou změnou jako podstata, která tam zůstává stále stejná.

A po mém soudu dneska je ta doba, kdy sice ještě dožívají představy a ještě pořád se setkáte s lidmi, kteří budou tvrdit to, co říkala ta stará *metafyzika*. Pořád se budou tázat po tom, co je společné nebo co je neměnné při tom, když se něco mění. A pořád budou říkat, že to, co se mění, se vlastně nemění, to, co se vyvíjí, se vlastně nemění – protože nemůžou jinak mluvit o vývoji, to není vývoj něčeho, a to něco, co se vyvíjí, se vlastně nemění, to je od začátku do konce stejné, ten vývoj je nějaký [nesrozumitelné] a tak dále. Tohleto, s tímhle se pořád budeme setkávat, než se z toho vyžene všechno lidstvo, to bude trvat ještě strašně dlouho.

No ale fakt je, že kdo nahlédne – zase, kdo nahlédne podobně, jako nahlédne v *geometrii* – tak kdo nahlédne, že vlastně v tomto světě nemůžeme nic označit tak, že se to nemění, tak si musí uvědomit, že my musíme nově vycházet nikoli z *archai* chápaných nebo reinterpretovaných *parmenidovsky* jako to, co se nemění, co je předmětné, nýbrž abychom vycházeli ze změn. Přesně řečeno tedy ze změn jistým způsobem organizovaných, ne jakýchkoli změn, nikoli z procesu – když se mluví o *procesualitě*, tak se tím myslí, že je to jenom proces, nic takového neexistuje, aspoň se nezdá, že neexistuje. Přinejmenším pokud to existuje, tak to není příliš důležité nebo aspoň to není rozhodující s ohledem na událost pro člověka. Nýbrž musíme vycházet od změn, které mají zvláštní charakter, totiž že jsou vnitřně integrovány. Že to jsou událostné proměny. Událostné v tom smyslu, že každá z nich patří k nějaké události, která má počátek a konec. A mezi tím počátkem a koncem všechno to, včetně toho počátku a konce, celé to období, jsou nějakým způsobem integrovány, ale nikoliv tím, že by tam něco bylo, co se nemění. No a tady jenom připomenu, i když je nám to naprosto běžné a máme tendenci se k tomu vracet: jestliže existuje nějaká změna a hned pod tím by bylo naprosto něco neměnného, tak mi vyložte, jak to neměnné s tou změnou může souviset. To je prostě mýtus. Mýtus, že někde pod tím je něco, co se nemění. To je naprostý mýtus. No a tento mýtus se odhalil zejména tam, když jsme si připomínali v tom minulém století, když v této věci o tom znovu a znovu byla řeč, či když se obrací naše pozornost k tomu novému roku, když se hledal nositel elektromagnetických vln. Protože zatím jsme vždycky předpokládali, že když se něco vlní, no tak tam musí být něco, co se vlní. Musí to být buď voda v rybníce, nebo vzduch, který se vlní, anebo lano natažené, a my do toho bouchneme a ta vlna se tam – můžeme krásně vidět – ta vlna se šíří, nebo struna a tak dále. Vždycky něco se vlní. A tohle nám vstoupilo do hlavy tak, že jsme si mysleli, že když se zjistilo, že světlo je vlnové povahy, no tak že tam musí být něco, co se vlní. No a vymysleli ten světelný éter, vesmírný světelný éter.

A pak se ukázalo, že to není potřeba, že matematika si s tím poradí, i když jsou tam vlny, a jsou to vlny ničeho. Není nic, co se vlní. Jsou tam jenom ty vlny. A to je právě to, co se odehrálo tedy v tom našem věku, že se ukazuje, že my nejenom musíme, ale i můžeme uvažovat o událostech, které nejsou povrchem na něčem, co je nese jakožto nositel té události, ale ty události samy jsou tou skutečností, o kterou jde. Není to dění, které by probíhalo na povrchu něčeho. Ten povrch, to je ta věc sama. Kromě toho povrchu, kde se dění, není nic. Není žádná podstata, není nic, co stojí pod tím povrchem, který se mění.

A za těchto okolností tedy je evidentní, že podobně jako při kupeckých počtech v domácnosti, v zahradnictví a ve stavebnictví a tak dále nám pořád eukleidovská geometrie docela dobře, tak podobně v běžném životě plyne, ještě pořád můžeme pracovat s tím myšlením, na které jsme zvyklí. Ale ve chvíli, kdy se má pracovat odborně, kdy máme určité problémy s tendencí vyhánět do extrému, řešit věci, které už jsou nenázorné, anebo dokonce když máme probírat problémy, které jsou kompetencí jenom filosofie, tak samozřejmě nemůžeme spoléhat na nějakou eukleidovskou geometrii s podobně starým datem. Tam už je to všechno jinak, jako ve vesmíru taky to není podle Eukleida. I když nám tady doma v běžných sálech jsme si na to zvykli taky, protože to vyhovovalo, jenomže to vyhovovalo jenom v některých sférách

našeho života. Tam, kde nejde o moc velkou přesnost, tam, kde se přibližně musíme jenom domluvit, a ne tam, kde jde o přesné myšlení.

No tedy problém je, jestli si můžeme zachovat přesnost myšlení a změnit to myšlení tak, aby bylo adekvátní, aby bylo použitelné pro ten svět, jak dnes se nám jeví. Jít k těm událostem znamená jít k tě každodenní skutečnosti, což se filosofové učí dělat. Víte o tom, že někteří analytici právě říkají, že vlastně filosofie nemá na starosti nic jiného než analýzu jazyka, a to obyčejného jazyka, ne vědeckého. To byla jednu dobu taková ta móda, ten [nesrozumitelný] všech těchto analytiků, že je potřeba analyzovat jazyk. A to obyčejný.

No a teď, co to znamená, ten důraz ve fenomenologii na ten *Lebenswelt*? Zase je tam cosi vítězného jako metoda v první fázi, ale ve chvíli, kdy se to začne tvářit jako jediná možná cesta, což nebylo u Husserla, ale u některých fenomenologů, tak jakmile to dogmatizujeme, tak samozřejmě je potřeba vznést kritiku. Náš svět už zdaleka není přirozený svět. Co to je? *Hypostaze*. Už někdo viděl nějaký přirozený svět? Svět našeho života není příroda. Člověk není přírodní produkt, je nepřirozený. Ten svět mezi lidmi se odehrává jako nepřirozený.

Čili není možný žádný návrat v žádném smyslu, ani romantický návrat, ani návrat fenomenologický, ani návrat k analytice, protože to už vůbec není návrat k přirozenému světu, to je návrat k mýtu. A v mýtu můžeme hledat jak chceme dlouho a nenajdeme v něm nic přirozeného. Mýtus sám o sobě je protipřírodní. V mýtu se člověk stal člověkem pomocí mýtu. Jinak by byl býval zůstal v přírodě.

No a takže takhle asi by vypadala ta situace, no a co z toho vyplývá jako úkol? My se musíme vší mocí držet přesné pojmovosti. To pro nás bude vždycky naprosto jednoznačný ideál, nebo to bude norma. My se vždycky budeme muset pokoušet znovu a znovu formulovat věci tak, aby byly formulovány co nejpresněji, argumentovat, odůvodňovat. Jenomže to ze začátku bude velmi těžké, protože nám to vždycky bude padat do běžných kolejí a budeme argumentovat tradičně logicky. A najednou my budeme muset kontrolovat, kdy ta tradiční logika přestává fungovat tak jak má, a pro to potřebujeme filosofickou kontrolu. My ji nesmíme redukovat na tradiční školskou logiku.

My musíme argumentovat pomocí nějakých dat, informací. Ale ty informace budeme brát z toho arzenálu, který nám připravila ta předmětná věda. Čili my budeme muset překontrolovat všechny ty pojmy, které nám ta věda servíruje. My to budeme muset vždycky znovu překontrolovávat a nepoužívat to jako samozřejmost. Není to tak, že bychom se na to mohli vykašlat. To by byl ten relativismus. Ono to totiž je jednodušší vykládat pěkně, přemlouvavě, vzletně, ale tam nepotřebujete nic znát. Ale zkuste ukázat, proč ta věda je úplně vedle, to je něco jiného než jenom o ní mluvit.

A proto je třeba se dívat velmi kriticky a s distancí na všechny ty lidi, kteří si strašně rádi hledají argumenty, proč nestudovat Heideggera, protože se tak blbě choval za nacistů. To musíme vědět, jak se choval, a to je chyba filosofická. Ale z toho nemůžeme vyvodit, že ta jeho filosofie je nacistická. Jestli to někdo chce vyvodit, tak to musí vyvodit z té filosofie, a ne z toho, že Heidegger to dělal. To znamená prostudovat Heideggera. No a jestliže si chceme jako analytici doporučit odvrátit od autoritářství a tak dále, ale ukázat, v čem je ta nepravda. Když to dokážeme, tak pochopitelně – ono to je trochu to, co se tady teď učím – ono se na to dá odkazovat. Když někdo trvá na té *narativitě*, tak přece o ní nemůže argumentativně dokazovat, protože on by *de facto* se prohřešil proti svému přesvědčení, že žádná pravda není. On nechce tvrdit, že má pravdu. On nechce mít pravdu. To má jistou logiku. Nechce mít pravdu, on chce přesvědčit celý svět, a ne pomocí pravdy, nýbrž pomocí moci. A kdyby přijal výzvu, no tak pochopitelně se dostává do potíží, protože *de facto* přestává být tím, co doposud, přestává být *rétor* a přechází na tu filosofickou hru.

Jiný hlas: Jenže on to vlastně nemůže udělat. My tady přesvědčení vyloženě, že [nesrozumitelné] inteligenci, která v daném případě [nesrozumitelné] předpokládat, tak že se užívá *sofistických* nebo *rétorických* obrátů proto, aby se vyprovokovalo něco, a pak se ukáže, co bylo za tím, co bylo v pozadí. Hejdánek: Samozřejmě, že je to možné. Já jsem vám přece ukazoval, já nevím, jestli tady, nebo v Heideggerovi, Heidegger používá *sofismata* velmi často. Jenže on jich užívá tak, aby donutil čtenáře

polykat to, co říká.

Asi tak jako Zenón donutil několik set let filosofy, tedy za několik set let donutil, aby pořád přemýšleli, jak vyvrátit jeho na první pohled falešné argumenty. Představte si, kdyby existovali jenom *rétorici* a jenom *narativisté*, no tak by ten Zenón vůbec nevyvedl z míry. Vy byste řekli: „To je řečnický kousek,“ a *okay*, vezmeš to. Prostě byste řekli, že je to řečnické a přesvědčíte všechny lidi, a tím je to vyřízené.

Ale samozřejmě každý ví... A teď jde o tu zajímavost, že my to chceme přesně formulovat, proč ten Achilles tu želvu může předejít, i když se zdá, že podle Zenónova argumentu to není možné. My to musíme přesně. No a my už to umíme. Sice to trvalo pár set let, ale už to umíme.

Čili perspektiva – opravdu, nemůžeme se domluvit nikdy, dějiny *narativisté* nebo [nesrozumitelné] – každý [nesrozumitelné] na konec dějin. Tedy oni se mohou ujmout dočasné vlády bezvládí. A my dnes žijeme v takové době bezvládí, kdy ta filosofie nějak si neví sama rady, věda si neví rady. Ono to všechno funguje, ale tak nějak to všechno skřípe a nikdo není schopen se tomu postavit a zažehnat tedy bezvládí. No a v této době chaotické a bezvládné se *sofisté*, *rétorici* a *narativisté* samozřejmě dovedou otáčet. To je zcela v pořádku a dobře, že to dělají, protože tím nás provokují, abychom tím lépe pracovali a snažili se tu krizi překonat co nejdříve.

No ale tady vlastně jsem předvedl zas jenom teď *rétoriku*. Co to znamená? Chceme-li přece jenom nějakou *metafysiku*. Co to vlastně znamená, že nechceme ztotožnit *metafysiku* s tím předmětným myšlením? To předmětné myšlení nebudeme likvidovat. To už jsem naznačil. To nám bude fungovat stále dál jako ta *eukleidovská* geometrie pro ty stavebníky, nebo když chcete změřit doma pokoj a máte ohlásit, kolik máte metrů, nebo něco takového, tak to všechno funguje. V těchto dimenzích to samozřejmě stačí úplně.

Tedy my nebudeme odkazovat nebo vyhánět, likvidovat, pronásledovat předmětné myšlení, zpředmětnující myšlení. Už také proto ne, nejenže je to užitečné, ale už také proto ne, že my se pohybujeme ve světě, kde jsoucná mají nejenom nepředmětnou, ale také předmětnou stránku. Vždycky tomu tak bude. I když si řekneme, že tedy pes není vidět, že to je ten od toho malého hříbečka až po toho starce psího a to, co tady vystává, je jenom ten pes *hic et nunc*... Tak přece jenom, když si například zlomí nohu, no tak my s tím psem *hic et nunc* nikoli nepotřebujeme k tomu toho malého čerstvě narozeného pejska. Stačí nám ten pes, kterého tady máme, abychom ho odnesli k zvěrolékaři a ten s tou jeho *hic et nunc* nohou něco provedl.

A je to důležité pro jeho nohu zítra, která kupodivu si bude pamatovat, že dneska si ji zlomila, a bude zlomená i zítra. To je taková zvláštnost, že prostě to tělo si taky pamatuje něco, jakože tam jsou ty zachovávací se... čili má smysl zasáhnout v tomto okamžiku, protože tím něco napravujeme, co do budoucna bude mít nějaký význam, nebo naopak něco zkazíme, co do budoucna bude mít nějaký špatný význam.

Čili my musíme vědět, že v tomto světě předmětné skutečnosti také jsou, nebo přesněji řečeno, že skutečnosti tohoto světa mají předmětnou stránku. A k této zpředmětněné stránce samozřejmě dost slušně odpovídá dosavadní předmětné myšlení, zejména geometrie nebo matematická fyzika. Záhada spočívá v tom, že skutečnost nikdy není jenom předmětná. Ryzí předmětnost vůbec v tomto světě není. Ryzí předmětnost můžeme jenom vymyslet, vymínit. To jsou právě ty ideální předměty, *intencionální* předměty, to jsou ty myšlenkové modely.

Ale ve skutečnosti je to vždycky tak, že máme buď takzvané konkrétní, nebo aby se nám to nepletlo, tedy pozor, heideggerovsky *concrece*, skutečnosti, které jsou *concrecencí* soustizení a absorpce, zpředmětněné a nezpředmětněné stránky. *Con-cresco* je sou-stát, *cresco* je rostu a v latině tedy *con-cretum* je to, co srostlo. My dneska tohle vůbec nevíme, je třeba to opakovat. I když je to latinské slovo, což zrovna pro filosofii nemusí být vždycky rozhodující, ale přece jenom je dobré vědět, jaké jsou ty kořeny.

Tedy ryzí předmětnost v tomto světě nenajdeme. Ryzí předmětností by mohly být například pouhé hromady. Ale hromady čeho? Jakmile jdeme k této otázce, tak zas najdeme, že buď jsou to hromady

nějakých dalších hromad, anebo jsou to hromady nějakých jsoucen konkrétně *con-crecenci*. Protože tento svět je založen na pravých jsoucnech, nikoliv na hromadách. Kupodivu, ačkoliv v prvním vnímání může existovat hromada něčeho, hromada nemůže existovat, aniž by to byla hromada něčeho. Hromada něčeho bez něčeho. A to, čeho je to hromada, to jest to, co je v té hromadě nahromaděno, co je shromážděno do pouhé hromady. To jsou buď jsoucna, anebo ty hromady, které se zase dál, když jdeme, tak jsou nashromážděny z pravých jsoucen.

Jiný hlas: Prosím. V moderní filosofii 20. století, ale ne vždycky jenom tak, protože podívejte se, my to vnější nevidíme, to je naše konstrukce. Takže jak to vypadá, o tom se pořádně neví. Ta konstrukce nám z toho dělá předmět, takže my musíme revidovat vnímání. To je ten princip neurčitosti, který vykládá každý fyzik jinak podle toho, v čem se vyzná, ale filosoficky je to zatím otevřená otázka. Já si myslím, že tyto věci, které nejsou od mluvčího, on už o nich neví, v jakém právě jsou stavu, nebo jestli patří do toho světa, tak se snažíme o nich mluvit, jak jsme se o tom bavili u mých známých o Hejdánkovi, že jde o to, jak vnímáme v tomto světě věci, o kterých si myslíme, že jsou něco jiného...

Hejdánek: Já nevím, jestli víte, kam s tím směřujete, ale je to nebezpečná cesta, protože toto je důraz na subjektivitu lidského rodu.

Já si spíš myslím, že něco je v tom důrazu starých filosofů na to, že když někdo dobře myslí, tak myslí jako ten bůh. A to znamená, že nezáleží na subjektivitě lidské. My ještě tak abychom mohli mluvit o té subjektivitě v tom smyslu, ne že každý myslí jinak, ale rozhodně nikdy si nebudeme rozumět se slony, nikdy si nebudeme rozumět se šimpanzi, protože oni myslí jinak a člověk myslí jinak, takže my tu subjektivitu přeneseme na celý rod. A to znamená, když někde v budoucnu by dosáhli úrovně inteligence nebo reflexe stonožky, by se rozvinuly a měly by tu reflexi, prošly by tím vývojovým stádiem *cerebralizace* a začaly by myslet a měly by vědu, tak by to byla úplně jiná věda než ta naše. Víte, tohle to tedy přece jenom je *Descartes* přesvědčen, že když někdo pořádně myslí, tak je *res*, tak participuje na myšlení, to jest jím se stává tou *res cogitans*. To není tak, že by člověk prostě byl *res cogitans*. On je *res cogitans*, když myslí správně, když myslí nesprávně, tak je pouhý stroj.

Jiný hlas: To je určitě věc pro všechny inteligentní bytosti.

Hejdánek: Nejen lidí, ale pro všechny inteligentní bytosti, to pak zní lépe. Není to ta subjektivita lidská v tom. Každá inteligentní bytost, ať už je na základě obratlovců, nebo kytovců, nebo primátů, na základě hmyzu, já nevím čeho, ten život si ty formy může dělat jakékoliv. Ale jakmile to dojde na úroveň intelektu, reflexe, myšlení, tak přestává být zajímavé to tělo. To tělo tam musí být, ale není důležité. Není to tak, že člověk je bytostně svázán se svou *fysis* a se svým tělem. Ta *fysis* i tělo mohou být jakékoliv, ale když jdou uvnitř dost vysoko, aby umožnily rozvoj inteligence, tak pak přestává *fysis* a tělo být to rozhodující pro naše zakoušení světa.

Jiný hlas: Já si myslím, že je možné i myšlení bez těla. Třeba ty axiomy, my přece máme tedy ještě na druhou stranu, když je ta inteligence myšlení člověka, tak může být i na úrovni čistého myšlení, vlastně matematiky v mezichase světa. Axiomatům rozumíme a dostaneme se dál, kde už nejsme na ničem závislí. To znamená, něco, co není ovlivněno nějakými axiomaty nebo intelektuálními schopnostmi, které jsme si vymysleli. Ty axiomy přece neexistují u někoho, že byste je našli v šuplíku. To jsme si vymysleli a na základě těchto axiomů jsme si vymysleli další axiomy. My si to vymýšlíme v sobě a zpětně zjišťujeme, že to tak je.

Ti matematici, jasně, že člověk ty axiomy tvoří, tak vychází z hodně věcí, ty axiomy vzniknou v myslí, ale v reflexi ke zkušenosti.

Hejdánek: Jenže matematika, ta to dělá naopak. Kdyby to bylo jednou provždy hotové, tak není co dělat. Tak je věda vyčerpaná a už nemá co bádát. A proč ta matematika čím dál víc vymýšlí nové věci a dělá to jinak, než to dělala ta matematika dříve? A proč to tak dělá? Jednak protože má nápady, ti matematici mají nápady, a ty nápady dají do realizace a čas od času se ukáže, že to je k něčemu ohromné. On si to nejdřív vymyslel a pak to k něčemu je. Něco si vymyslel a ještě se neví, jestli to k něčemu bude, zatím to k něčemu není. Takhle to vždycky vypadá, že my to děláme všechno na zkoušku. A vy jste uváděl také

smyslové poznání, to je zase strašně předmětné, metafyzické předpojetí, vždyť to, co odmítá fenomenologie...

Jiný hlas: Já vím.

Hejdánek: Smyslové poznání je jenom jedna z těch možností, jak sondujeme naším organismem, naším tělem, jak sondujeme určité nápady. Bez těch nápadů by nebyl život. Ty nápady dokonce nepotřebují ani vysokou inteligenci. Ty nápady má i stonožka, sice primitivní, ale má reflexy, a taky reaguje vlastně podobně na stejné nápady jako my. Takže to všechno je jakási schopnost syntetizovat, schopnost kalkulovat, schopnost konstruovat. A když se řekne kalkulovat, tak se kalkuluje na základě něčeho a tohle to je vlastně vymýšlení, inicializovat, snažit se to pochopit. To všechno v tom je obsaženo.

Jiný hlas: Já jsem se chtěl zeptat ještě na pojem přesnost. Přesný v jakém smyslu to myslíte? Co to je podle vás pojem přesnost? Vy ho používáte, tak co pod ním míníte?

Hejdánek: Já jsem tím nechtěl říct nic tak zvlášť přesného, když jsem řekl přesnost. My zhruba víme, co máme na mysli. Když *Occam* říká, že jsou různé možnosti výkladu světa na jedné přednášce, ne v jeho snad, ale u kohosi, teď jsem zapomněl přesně ve které, abych se v tom trochu orientoval, než to začnu citovat přesně, tak jakási dáma povstala a říká: „Mladý muži, všechno je jinak. Tento svět stojí na želvě.“ A on se jí zeptá: „A na čem stojí ta želva?“ A ta stará dáma s hůlčičkou a s brejličkami se zase zvedla a říká: „Jste chytrý, mladý muži, velmi chytrý. Ta stojí na jiné želvě. A ta stojí na další želvě. Je to celá věž želv.“ No a teď *Hawking* na to vzpomíná a říká a svým způsobem, když my mu říkáme, že na začátku nebylo nic, pak byl velký třesk...

--- (s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Ta stará dáma mu dá ten recept, co se s tím dá dál dělat. Ale to, co udělali dneska s tím velkým třeskem u té dámy, tam můžete zapojovat ne hodiny, ale dny a počítače a oni vám to přesně všechno zvládnou vypočítat. Já si nemyslím, že to neplatí, nebo že s tím nemůžete pracovat.

Hejdánek: Ale v tom je ten podraz. Když to začnete vypočítávat, tak vždycky vás to nutí k tomu, abyste zůstal v nějakém daném kontextu a nešel dál. Jakmile jdete dál, tak tam už najednou platí něco jiného. Přestože to začnete počítat všechno pro ten vesmír na začátku, přesto tam máte potom jiný kontext.

Jiný hlas: Tohleto si myslím, že je naprosto v rozporu s tou myšlenkou. Právě to zjištění o té trvalosti, která platí odtud až k tamtomu bodu, dovoluje, protože to je ta trvalost. Naopak já vám ukážu, jak se můžete hýbat, aby to dávalo smysl, abyste se nemusel přenášet z jednoho ostrova do druhého, se vším to souvisí. Všude se hýbete, všechno se to hýbe a dává vám to smysl v tom pohybu. Jaká trvalost?

Hejdánek: To platí tady a platí to tam. Ale co? Co platí?

Jiný hlas: Ten faktor.

Hejdánek: Jaký?

Jiný hlas: Takže on to k něčemu přirovnává. Musí být ten faktor, k něčemu to přirovnává, to mě zajímá.

Hejdánek: No ne, když něco k něčemu přirovnávám, tak nejdřív to mám a pak zjišťuji, jestli je tam nějaké to přirovnání.

Jiný hlas: Tak to pojďme nejdřív přirovnávat. Já neříkám, že to tak je, možná se nakonec ukáže, že tam nic není, v čem se to podobá. Ale zatím to odmítli, zejména tam nestrkejte tu trvalost. I kdyby se náhodou stalo, víte, ten *Hawking*, to je samozřejmě první, co vás napadne, ukázat, že *Hawking* ještě vězí v tomhle materiálu. Já vám to přiznám předem. Každou chvíli jsem tam zpátky.

Jenom mám za to, že je potřeba vás přesvědčit, nebo aspoň sebe přesvědčit, že na to je třeba dávat pozor a pokud možno neklouzat v těch vyježděných kolejkách. Že to dá práci a že to není samozřejmé, že pořád budeme spadat tam ještě dlouho a že to asi půjde ještě několik generací, nebo pět set let třeba, nebo ještě déle. Je potřeba rozumět, o co jde. Prosím.

Jiný hlas: Pokud je to ta přesnost, ta propojenost, tak vždycky to je určitá...

Hejdánek: Určitě přesnost, ne propojenost. Propojenost sama nestačí. Ale ta přesnost nám dovoluje to propojovat. Asi takhle, podívejte se, známá věc, odpusťte ještě jednou, lež má krátké nohy. Proč? Protože když ji začnete zapojovat do různých kontextů, tak najednou to praskne. Úplně stejně. Můžete vymyslet

něco vynikajícího, co dlouho vydrží, ale přece jenom se na to přijde, protože nemůžete vymyslet takovou lež, aby to všechno klapalo se vším ostatním.

Jiný hlas: No jo, jenže stejně tak nebyla vymyšlená pravda, aby to vždycky klapalo.

Hejdánek: Přece proto, že vždycky se ukáže, že to je naše nějaké pojetí, které má vadu a my to můžeme vylepšit.

Jiný hlas: Potom se vytvářejí víceméně různě dlouhé, pak už záleží na tom, jak dlouhé řetězce těch propojených, kolik se dá propojit. I na tu teorii o té želvě se dá napojit velice málo. Ale jaký je rozdíl mezi Hawkingovou teorií o velkém třesku, na kterou se dá napojit velice mnoho? Pak už je jenom rozdíl, jak dlouhý řetězec se dá vytvořit a podle toho se rozlišuje přesnější od méně přesného.

Hejdánek: Už jenom proto, že když jsou dlouhé, tak my potřebujeme nějaký postup k výkonu té věci a víc se do toho dostáváme, abychom to vůbec mohli prožít. Když to budeme brát s tou želvou, tak tam víme předem, že to je želva. Tam nemáme co zkoumat.

Jiný hlas: To vím, že to je špatná komparace, ale když si vezmeme třeba současný relativismus.

Hejdánek: Relativismus, nerozuměl jsem slovu.

Jiný hlas: A srovnáme si tu přesnost těch počítačů a přesnost jako systému hodnot těch bohů, tak tam přece je obsáhlý a komplexní systém. Do světa se to promítá.

Hejdánek: Ale jak se to dělá, podívejte se. Jestli je *Eros* bůh, nebo je to jenom mocný démon. Na to byly různé názory. A teď ujasnit si, který je správný. Ono to sice ty kontexty má, mýtus se snáší s kupou jiných věcí, ale najednou vidíte, že máte různé genealogie bohů a některé jsou úspěšnější, některé ne. Jak poznáte, která je pravdivá?

Jiný hlas: Víceméně v té vědě takovéto soupeření se asi zejména v astronomii taky našlo, o to, kdo víc uvidí za ten obzor.

Hejdánek: Dočasně to tak je. Že vlastně nejdřív je tady ten zápas, kdy se každý podle svého vyvine. Ten Hawking sám mění svůj koncept, ještě říká, že teď se bude sázet a pak se omlouvá. Není to ideální. Snaží se k tomu spět, snaží se to sjednotit. Aspoň jsou metody na to, jak doložit, která je pravdivá. Mýtus nemůžete falsifikovat.

Jiný hlas: Může se to...

Hejdánek: Jako hypotézu. Vy nemůžete falsifikovat. Prosím.

Jiný hlas: On tam někde v jedné kapitole, tuším na konci té první, uvádí námitku možného systému, ve kterém by to falsifikovat nešlo. Kde by všechno ovlivňovalo vše, tak jak jsme se bavili o té kauzalitě, ten *fysis logos*. Na druhé straně zase uvažuje, že tohleto se nemělo uvádět, protože zrovna tadyto místo je tak šíleně metafyzické.

Hejdánek: Já teď nevím, jestli je to přesně tenhle problém, anebo jestli se to náhodou jenom nepřeskočilo nebo se tomu nevěnovalo dost pozornosti. Měl bych spíš na to, že on má tendenci se dostat zase z toho světa, který má historii, k čemusi, co trvá pořád. A teď chce dokázat, že podobně jako prostorově nemá tento svět hranic, že nikde nenarazíte na nějaký plot, ačkoliv je konečný. Je omezený, ale nemá hranic, aby se to tak řeklo.

Tak že tomu je podobně i s časem. Že ani v čase není žádný začátek a konec. To je mně hrozně sympatické, že právěže toto je, pochopitelně tedy, z toho vyplývá, že on chce najít nějaký takový ten systém, ve kterém vždycky z jedné konfigurace přechází do druhé konfigurace a zase do další. To všechno se mění, ale čas tam nehraje tu roli, kterou hraje v té řečtině u toho *kairos*. Omezený, terminovaný čas. Jemu se nelíbí terminovaný čas a mně se to líbí jako doklad toho, že je v zajetí metafyziky. Prosím.

Jiný hlas: Vy jste mluvil o... [nesrozumitelné] příspěvku nebo o tom, co jste mluvil. Já se obávám, že v tom, jak já to chápu, tam nevidím ten smysl toho v tom světě, v tom systému, v němž on chce setrvat nebo o němž mluví. Zdá se, že to v jeho pojetí vede k rezignaci na smysl. Smysl se vytrácí a mluví se o tom, že se hraje jenom v určitých kontextech a v těch určitých hrách, které se hrají, a tam už neexistuje snaha o nějakou pravdivost. Rezignace na smysl jako takový v celku toho všeho, co je a co se odehrává, protože podstatou světa je už právě ta narativita, to vyprávění samo o sobě, ty hry, v nichž se vypovídá

jenom v určitém okruhu, v určitém kontextu, a v tom okruhu se to odehrává a v něm to také končí. Já si myslím, že vy jste byl strašně mírný na ten narativismus. To je rezignace daleko širší a hlubší. Ten narativismus nebo ta narativita, ti narativisté, to je jako... oni rezignují na smysl toho, co bylo v minulosti. Oni si z toho jenom vybírají, oni jenom říkají něco, oni nemají tendenci k celku. Oni nejsou schopni se vztáhnout k celku.

To je další z věcí u těchto autorů. Prostě oni vás chtějí strhnout do určité oblasti, do určitého okruhu smyslového, ale odmítají jít dál, přesahovat někam dál. A to souvisí s tím, že ty kontexty pro ně nehrají roli nebo nemají ji hrát. Tedy to není jenom rezignace na smysl jako takový, ale také na minulost, jenom něco z té minulosti se vykládá a víceméně se na to ostatní zapomíná.

A teď je otázka, jestli tomu je tak, zda tedy to není jenom jakési nahlížení části minulosti, které vlastně *produkuje* tu narativitu, a nikoli objevování toho smyslu. Protože jakmile chcete objevit smysl, který byl v minulosti, tak už se ptáte, zda to tak opravdu bylo, nebo nebylo. To narativista odmítá.

Hejdánek: Tady se říkalo, že člověk jako takový není vázán na cestu k inteligenci. To by znamenalo také, že kdyby člověk nebyl bytostí, kde je ta zpráva... Ne, ne, to je nepřesnost. Já chci chápat člověka jako subjekt odděleně od jeho chápání jako *taxonomické* jednotky, že to je nějaký nejvyšší primát nebo že je to obraz Boží a tak dále. V tomto smyslu. Ne, že by mohl být bez těla.

Jenomže mým cílem bylo naznačit, že pokud by se k této inteligentní bytosti dospělo na nějaké jiné větvi toho stromu vývojového, tak výsledek nakonec bude vždycky stejný. Dříve nebo později dojde nejen k seberealizaci, nejen k rozmachu vědomí, ale zejména k rozmachu reflexe. A ve chvíli, kdy je vědomí schopno reflexe, tak je i schopno odstupu od sebe. A to je předpoklad toho, aby se člověk stal člověkem. Byla-li by to člověku podobná myslící bytost. A jestli je to pavouk jako tvor myslící, nebo ještěrka jako tvor myslící, nebo cokoli si vymyslíte, kytky třeba jako tvor myslící ve smyslu ne jenom mít nějaké myšlenky, jenom mít nějaké vědomí a být zajatcem těch myšlenek, být zajatcem toho vědomí, ale zreflektovat to a kontrolovat, co to vlastně dělám, když myslím. V tu ránu pak bude naprosto nezajímavé, jaké mám psychické nějaké pohnutky, jaká je má fyziologie, jak to vůbec všechno je sehráno. Já jsem schopen se od toho emancipovat a začínám myslet tak, jako musí myslet každé tvor myslící, bez ohledu na to, jestli má čtyři nohy, nebo deset noh, jestli má kusadla, nebo ruce a tak dále.

Samozřejmě jsou tam rozdíly, protože my taky nějakým způsobem prožíváme sebe jakožto své tělo, jakožto svůj život, čili tam tyto rozdíly budou. Ale není to možné tak říci, jako kolega tamhle, že když dojdeme k tak abstraktní... ta abstraktnost je tak daleko, že to ovlivní ty geometrické nějaké tvary nebo čísla a tak dále. Jakmile se to týká našeho těla, tak to tělo je daleko podstatnější. I když nepochybně při prvním setkání s cizí inteligencí nejspíš bude jednodušší se bavit o atomu nebo o krystalu nebo o něčem takovém jednoduchém, než se bavit o smyslu života nebo o organizaci života.

Jiný hlas: No, a pokud vezmeme třeba právě ten fenomén toho smyslu, tak to je jako čistě subjektivní, něco čistě subjektivního. Protože víceméně dá se říct, že prostě když někdo řekne, že má takový a takový smysl, že to je falešný? Dá se dokázat falešnost smyslu někoho? Prostě když o něčem řekne, že jeho smysl je takový, smysl jeho života, tak dá se o tom dokázat, že to je falešný?

Hejdánek: Nejsou věci jenom, které jsou dokazatelné. Zejména pak je otázka, komu to chcete dokazovat. Můžete včele dokázat, že by se mohla lépe orientovat podle radaru? Jak to chcete včele dokázat? No, ale my víme, že kdyby měla radar nebo kdyby měla telefon nebo kdyby měla rádio, že by to pro ni bylo daleko jednodušší pro její vlastní život, že by nemusela dělat ty tanečky tam a ukazovat...

Jiný hlas: No ne, ale jak jste říkali, že třeba mýty, ty se nedají falzifikovat, nedá se u nich mluvit o falzifikaci. Tak stejně tak si myslím, že u smyslu se nedá mluvit o falzifikaci.

Hejdánek: Ale jistěže jo. Proč ne? A jak? Podívejte se, já teď jenom uvedu příklad jednoho svého přítele, kterej prohlásil, když slyšel výklad našeho společného třetího přítele o smyslu života, tak mně řekl jen tak tiše do ucha: „Kdybych já si myslel o svém životě, že má smysl takovejhle, tak rovnou skočím do hajzlu a sáhnu na sebe.“ No jo, a to není důkaz? A bylo nám oběma jasné, o čem mluví.

Jiný hlas: No, a to skutečně není důkaz, protože kdyby to skutečně byl falešný smysl, tak i ten, co to jako

tvrdil, tak by taky hned skočil. Jenomže prostě on s tímhle smyslem může žít.

Hejdánek: No jo, ale podívejte se, to vy jste teď řekl přesně: on s tím může žít. Přece když já řeknu, že to rádio je vhodnější pro včelu, tak to není žádnéj důkaz, protože to by přece i ta včela musela pochopit, že to je vhodnější. No, že ona není... Prostě on je takovej, že si myslí, že to je smysl života. Jako ta včela to dělá těmi tanečky. No a říkejte jí něco o rádiu, když nemá buňky pro rádio. Říkejte mně něco o tom, proč já bych mu dokazoval, že to žádnéj smysl není, no tak on je chudák.

Jiný hlas: no já myslím, že s tou včelou je to tak, že víceméně tam je to rádio míň dokonalé než... já nevím, ale...

Hejdánek: Ta včela to nepochopí. O to se mně jedná. Ta včela to nepochopí. Dokázat to lze samozřejmě, ale ne včele.

Jiný hlas: Já jsem se chtěl ještě k té věře vlastně zeptat, jestli se mně zdá na tom případě, dejme tomu, když někdo je nevěřící a ten věřící mu říká: mně se ten život zdá docela s věčnou blažeností. No a teď je asi velkou otázkou, jestli ten nevěřící, který si může být stoprocentně jistý, nebo skoro stoprocentně jistý, že žádná věčná blaženost není, tak je otázkou, jestli stojí za to tomu druhému tento jeho smysl života brát, protože on s ním může i z hlediska toho materiálního nevěřícího prožít dobrý život v cestě k věčné blaženosti, a pak teda umře a nic tam nebude, ale ten jeho život může být dobrý v tomto smyslu, byť pro toho druhého je ten smysl falešný.

Hejdánek: No ovšem, ale když tedy předpokládáme, že ten druhý je v omylu a my máme pravdu, tedy jsme přesvědčeni, že máme pravdu, no tak je naopak naší povinností se ho pokusit těmi argumenty vyvést z toho omylu. Jenom zrovna ten případ, který jste uvedl, mně není příliš přesvědčivý, vy jste to formuloval samozřejmě zkráceně, ale jak jste to formuloval, tak to by spíš napovídalo o tom, že ta věčná blaženost, to je prostě *cliché* už dneska. Čili muselo by se to říct jinak. Ale pokud, ano, pokud by to nebylo to *cliché*, no tak pomíneme-li to teda, pokud máte ještě kus naděje, protože ten druhý to může pochopit, no tak samozřejmě je povinností se ho z toho omylu vyvést. To je povinností správného člověka. Já bych byl pro to tedy, abyste mi rozuměli, v podstatě říct, že ten druhý je ta včela, která může pochopit. Když říkáme... tak já jsem vlastně zlomil nad ním hůl, že nemůže.

Jiný hlas: Jenomže to samé si může myslet ten druhý o tom prvním.

Hejdánek: On si to může, ale to je jiná věc, jestli má pravdu, nebo nemá pravdu. V té subjektivitě se zapleteme do teoretických... ono se to vždycky ukáže. Když se dva takhle setkají a můžou mluvit spolu jako o [nesrozumitelné], nebo jak se to říká? Jako o [nesrozumitelné], nebo nějaké jiné přirovnání, ale je to prostě jeden o voze, druhý o koze. To je ono.

Ale nemusí to tak být. V zásadě když se dva lidi setkají a chtějí se navzájem přesvědčit a oba jsou rozumní, tak jeden má pravdu a druhý nemá pravdu, nebo ani jeden nemá pravdu.

Jiný hlas: Pro filosofii je zajímavé, když ani jeden z nich, jenom mají různé názory.

Hejdánek: A že může i ten hloupý říkat tomu druhému, že je hloupý, no to se může stát, o to teď nejde. My to nesmíme relativizovat tak úplně, že jako pro jednoho je to takhle a pro druhého je to takhle a oba můžou mít pravdu. To může být buď tak, že jeden je třeba... říká něco rozumného a ten druhý ho není schopen pochopit. Pak v tom případě i ten, co říká něco rozumného, není příliš rozumný, pakliže nepochopil, že ten druhý ho nemůže pochopit. To se prostě setkáte s pošetilými, se kterými nemá cenu mluvit.

Jiný hlas: A když jsou oba dva rozumní a mají přesto opačný názor?

Hejdánek: Ano, no tak pak je možná klasifikace a pak se prostě... stačí nějaký čas spolu hovořit a ukáže se, že buď jeden má pravdu, nebo ani jeden nemá pravdu. Pak se ukáže jako pravda něco, co neviděl ani jeden, a najednou to poznali oba v tom rozhovoru. To je smysl dialogu. A nemůže se nikdy ukázat, že oba mají pravdu.

Jiný hlas: Ale to je axiom.

Hejdánek: Ne, to není axiom, to je zkušenost lidstva.

Jiný hlas: Vypadá to jako axiom.

Hejdánek: Vypadá, protože to řeknu tak stručně.

No, axiom... Podívejte se, filosofie samozřejmě má jakési své základní přesvědčení. Je něco jako filosofická víra. Vypadá to trochu jinak, než jak Jaspers o tom psal, ale stojí to za to si přečíst. Filosofie stojí na něčem, co ovšem nahlíží v jiném smyslu, než jsme běžně zvyklí o tom hovořit. To nahlížení patří někam jinam. Filosofie má smysl jedině za předpokladu, že pravda platí. Filosofie, která nevěří na to, že pravda platí, nebo nepočítá s nějakou pravdou, která by platila, prostě nemůže být filosofií. To není filosofie. Já to doložím, já to vykládám na Pýthagorovi, respektive na Platónovi, u kterého je ten nejstarší historický, tedy literárně doložený záznam. Prostě filosofie je taková zvláštní disciplína, která v té nejstarší tradici nebo v té nejdůležitější tradici chápe samu sebe jako lásku k pravdě. To je ten obrat u Platóna v *Symposiu*, tam se mluví o *philein tēn alētheian* – rovnou o ceně filosofie. Není tam *philosophia*, dokonce to není substantivum, ale je tam sloveso *philein tēn alētheian*, jako že to je totéž co filosofie.

No a zároveň ta filosofie si je vědoma, že bohové nefilosofují, protože tu pravdu mají. Takže filosof je ten, kdo se úporně snaží se nějakým způsobem dostat do kontaktu s pravdou a zároveň ví, že ji nemá, že tu pravdu nemá. Pravda je něco jako to spolehlivé. A přesto dělá, co může, aby se jí aspoň blížil. Takže filosofie je možná jedině na základě té víry ve spolehlivost pravdy, a spolehlivé je ta pravda. Já tu víru interpretuji nikoliv v té křesťanské tradici – tam došlo ke konfuzi víry a reflexe víry – tedy víru vymezují jako spolehnutí na spolehlivé. Není to jakékoli spolehnutí – to bohužel české slovo věřit... Vy můžete věřit čemukoli, i naprosté blbosti. Tak to není víra. Nejde o jakékoli spolehnutí, nýbrž o spolehnutí na spolehlivé. Ale nestačí to spolehlivé, když se na to nikdo nespolehne. Čili vy také u toho aktivně musíte být a spolehnout se a musíte se spolehnout na to pravé.

Čili v tomto smyslu filosofie žije z této základní víry, z toho spolehnutí se na to pravé, spolehnutí se na to jedině spolehlivé, protože to, co je, přichází a odchází, takže všechno, co je, je vlastně nespolehlivé v určitém ohledu, kdežto ta pravda, která přichází, vítězí nad vším, co pomíjí. Toto je ta tradice, kterou bych chtěl trochu připomínat stále a obnovovat, to je něco, co má smysl právě v této krizové době, a to nejen pro nás, ale pro celou Evropu. No a to samozřejmě s sebou nese nutnost ostrého zápasu se všemi, kteří doporučují spolehnutí na nespolehlivé a nebo doporučují objektivně zaručovat spolehlivé, jako by bylo netřeba se na to spolehnout. To je ta objektivace, objektivizace. Hlavní je, že je to věčně něco spolehlivého. Že se vy na to musíte také spolehnout a že na tom se ukáže, jestli je to spolehlivé, když se na to spolehnete. To je ono.

Čili v tomto smyslu to je situace, ve které jsme a která ještě nějaký čas potrvá. Tady se rozhoduje všechno, duchovně i myšlenkově se tady rozhoduje všechno na dlouhé časy dopředu. Tak jako kdysi na začátku filosofie rozhodovalo na dlouhé věky o filosofii, tak se bude rozhodovat také. A nejen o filosofii, ale vůbec o celém evropském společenství. My jsme v době, kdy vlastně v té pluralistické době jsou možné nejrůznější názory, nemáme nic společného, prostě není konsenzus, každý si může dělat, co chce. Teď se to musí všechno vykvasit, ti lidé se musí přivést k tomu, aby se to prověřilo. Bude to zase tak, jako to bývalo v té době, kdy se musí najít nový způsob, nová pravda, která nebude subjektivní, bude schůdná pro většinu, ne-li pro všechny. Snad se na tom zase postaví na nějaký čas, na tisíc, na dva tisíce let, znovu postaví dneska nějaká...

Jiný hlas: My se budeme dopouštět nějaké nové *narrativity* tady, nějaké nové povahy *narrativity*, která postaví teďka ty věci třeba pro víc lidí a ono se bude dál tvořit to, aby ti lidé třeba zase tak nebyli...

Hejdánek: Já jsem tam naprosto jasně řekl, že nemám nic proti *narrativě*, já nemám nic proti výmluvnosti, jenom trvám na tom, že výmluvnost bez pravdy je podvod, všechno. Já nejsem proti výmluvnosti. Čím je pravda výmluvnější, tím lépe. Ale musí to být pravda, která je výmluvná. Když je lež výmluvná, tak je to špatně. Konec konců není nic důležitějšího než pravda. Ta pravda je vždy a všude jen jedna, abychom si...

Jiný hlas: Proč říkáte vždy a všude?

Hejdánek: Samozřejmě je jedna. To je ta věc k věci, že filosofie je přesvědčená o tom, že pravda je garantem vší integrity. Kdyby bylo mnoho pravd, no tak ten svět se zase rozpadne.

Jiný hlas: Existují výjimky?

Hejdánek: Ne, nejsou. Ale každá pravda je situační. Každá pravda, pravda je vždy situační, pravda se obrací jako výzva, se obrací ke každému člověku zvlášť a možná ke každé vteřině. Každý se na ni musí odhodlat sám, na své vlastní riziko. Nemůže vám někdo přijít k vám a říct, že pravda je tohle a on vám to sdělil. Vy to musíte nahlédnout sami. Už pojďme k jídlu. Už musíme začít obědovat.

Jiný hlas: Přesně tak.

Jiný hlas: No, protože on vám ji neřekne. On vám ji neřekne.

Jiný hlas: A já vím, sakra. Proč vám to neřekne? Vy jste tam nebyla a ten [nesrozumitelné].